

Aktuální změny v trestním právu hmotném a procesním

Pro potřeby studentů Právnické fakulty Univerzity Karlovy a jejich přípravu na zkoušky v tomto nelehkém čase jsem se rozhodl vydat krátkou informací o změnách v trestním právu hmotném a procesním, které nabyly účinnosti k 1. červnu 2020 a k 1. říjnu 2020 nebo které budou účinné od 1. ledna 2021, tedy již v nadcházejícím zkouškovém období. K podrobnějšímu studiu uvádím odkazy na konkrétní ustanovení zákona a vybraná podrobnější zpracování některých zde rozebíraných otázek.

Změny trestních předpisů byly provedeny těmito zákony: č. 114/2020 Sb., č. 165/2020 Sb., č. 333/2020 Sb. a č. 336/2020 Sb.

Následující text je rozdělen na změny v oblasti trestního práva hmotného a na změny v oblasti trestního práva procesního, dále v rámci těchto kapitol je text strukturován podle důležitosti jednotlivých změn z hlediska požadavků na znalosti u postupových a státních zkoušek z trestního práva.

1. Změny v oblasti trestního práva hmotného

1.1. Hranice výše škody

Od 1. října 2020 došlo ke změně **§ 138 odst. 1 trestního zákoníku** (dále též „TZ“), v němž se změnila hranice jednotlivých kategorií (rozsahu) škod způsobených trestným činem tak, že se částky jednotlivých kategorií **zdvojnásobily**.

Škodou nikoli nepatrnou se dnes rozumí škoda dosahující částky **nejméně 10.000,- Kč** (dříve 5.000,- Kč), **škodou nikoli malou** škoda dosahující částky **nejméně 50.000,- Kč** (dříve 25.000,- Kč), **větší škodou** škoda dosahující částky **nejméně 100.000,- Kč** (dříve 50.000,- Kč), **značnou škodou** škoda dosahující částky **nejméně 1.000.000,- Kč** (dříve 500.000,- Kč), **škodou velkého rozsahu** škoda dosahující částky **nejméně 10.000.000,- Kč** (dříve 5.000.000,- Kč).

Částky uvedené v § 138 odst. 1 TZ se přitom užijí obdobně i pro určení výše prospěchu, nákladů k odstranění následků poškození životního prostředí a hodnoty věci (viz § 138 odst. 2 TZ).

Zákonodárce tak konečně reagoval na skutečnost, že po dobu téměř 18 let nedošlo ke zvýšení částek jednotlivých kategorií škod. Pevné částky zákonodárce stanovil v trestním kodexu z roku 1961¹ s účinností od 1. ledna 2002 (srov. § 89 odst. 11 trestního kodexu z roku 1961 ve znění účinném od 1. ledna 2002 do 31. prosince 2009). Současný trestní kodex (trestní zákoník z roku 2009) tyto hranice převzal (viz § 138 odst. 1 TZ ve znění účinném od 1. ledna 2010 do 30. září 2020). Vzhledem k tomu, že v ekonomice průběžně dochází ke snižování hodnoty peněz (např. v důsledku inflace), dochází i k postupnému zostřování trestní represe, neboť částky jednotlivých kategorií škod (či výše prospěchu), které tvoří znaky skutkových podstat mnoha

---

¹ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon.

trestných činů, jsou s ohledem na zásadu *nullum crimen sine lege* a princip předvídatelnosti práva stanoveny pevně (fixní částkou).²

U mnohých trestných činů, jejichž znakem je určitá výše škody, tak s účinností od 1. října 2020 došlo k **posunutí hranice trestnosti in favorem delikventů**.

Z některých do té doby trestných jednání se tak nově staly přestupky. Například krádež, zpronevěra, podvod nebo poškození cizí věci se škodou od 5.000,- Kč a nedosahující škody 10.000,- Kč (dříve naplňující skutkové podstaty daných trestných činů) již trestnými činy nejsou [viz § 205 odst. 1 písm. a), § 206 odst. 1, § 209 odst. 1 a § 228 odst. 1 TZ].

Některá jednání jsou trestná mírněji, neboť vyšší kategorie škod jsou tzv. zvláště přitěžujícími okolnostmi (okolnostmi podmiňujícími použití vyšší trestní sazby), jež jsou **znakem kvalifikovaných skutkových podstat**.

V trestních věcech dosud pravomocně neskončených se použije pravidlo, podle něž se postupuje podle pozdějšího zákona tehdy, je-li to pro pachatele příznivější (srov. čl. 40 odst. 6 Listiny základních práv a svobod a § 2 odst. 1 TZ). Toto pravidlo můžeme označit jako **zásadu retroaktivity pro pachatele nejpříznivějšího zákona**. Pravidlo o příznivějším posouzení se uplatňuje jen do okamžiku pravomocného rozhodnutí o vině a trestu, a to s ohledem na zásadu nezměnitelnosti soudního rozhodnutí (srov. č. 17/2007 Sb. rozh. tr.).³

V souvislosti se zvýšením částek jednotlivých kategorií škod je důležité vnímat i procesní důsledky (např. pro věcnou příslušnost soudů).

1.2. Zvýšená ochrana zvířat

Zákonem č. 114/2020 Sb. došlo s účinností od 1. června 2020 k zavedení **nového druhu trestu zákazu držení a chovu zvířat** [§ 52 odst. 1 písm. h) TZ], k zavedení **nového trestného činu chovu zvířat v nevhodných podmínkách** (§ 302a TZ) a **změně skutkové podstaty trestného činu týrání zvířat** (§ 302 TZ).

Trest zákazu držení a chovu zvířat je možné uložit nejen fyzické, ale i právnické osobě [viz § 15 odst. 1 písm. f) a § 20a zákona o trestní odpovědnosti právnických osob a o řízení proti nim – dále též „TOPO“]. Tento trest je možné uložit i samostatně, i když trestní zákoník na některý trestný čin takový trest nestanoví (§ 53 odst. 2 TZ). Novela provedená zákonem č. 114/2020 Sb. dále upravuje například pravidla výkonu trestu zákazu držení a chovu zvířat (§ 74a, 74b TZ), podmíněného upuštění od výkonu zbytku tohoto trestu (§ 90 a 91 TZ a § 22a TOPO) a podmínky promlčení výkonu tohoto trestu (§ 94 odst. 3 TZ a § 24 TOPO).

Trestný čin chovu zvířat v nevhodných podmínkách podle § 302a TZ reaguje na fenomén tzv. množíren štěňat a koťat, v nichž jsou zvířata držena v naprosto nevyhovujících podmínkách. V rámci nové skutkové podstaty se postihuje nejen chování zvířat v nevhodných podmínkách, ale rovněž kořistění z takové činnosti.⁴ Skutková podstata tohoto trestného činu vyvolává mnohé otázky z pohledu zásady *nullum crimen sine lege certa* (viz např. pojem

² Ne vždy tomu tak bylo. Srov. znění § 89 odst. 11 trestního kodexu z roku 1961 ve znění účinném před 1. lednem 2002.

³ Více k tomu srov. Pelc, V. § 1 Působnost časová. In: Jelínek, J. a kol. Trestní právo hmotné. Obecná část. Zvláštní část. 7. vydání. Praha: Leges, 2019, str. 76 a násl.

⁴ Ke kořistění z trestné činnosti srov. § 168 odst. 1, odst. 2, § 189 odst. 1, § 192 odst. 3 a § 193 odst. 1 TZ. Typickým kořistnickým trestným činem je pak trestný čin legalizace výnosů z trestné činnosti podle § 216 TZ, jehož smyslem je zabezpečení (získávání) prospěchu z předešlé trestné činnosti.

„nevyhovující podmínky“, který je navázán na následek v podobě ohrožení života zvířete nebo způsobení mu značných útrap).

U trestného činu týrání zvířat podle § 302 TZ zákonodárce udělal v zásadě tři změny. První změnou je modifikace základní skutkové podstaty. Zákonodárce snížil hranici trestnosti, když k trestní odpovědnosti již není nutné zvláště surové týrání zvířete, ale postačí pouze týrání surové. Dříve bylo „pouhé“ surové nebo trýznivým způsobem prováděné týrání trestné jen tehdy, když tak dotýčný činil veřejně nebo na místě veřejnosti přístupném. Veřejné týrání je nově okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby [§ 302 odst. 2 písm. a) TZ]. Druhou změnou je zavedení nových okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby (zvláště přitěžujících okolností). Třetí změnou je zvýšení trestních sazeb, a to jak u základní skutkové podstaty, tak u skutkových podstat kvalifikovaných. Tyto sazby jsou v současné době vyšší než u některých trestných činů proti životu a zdraví, které chrání život a zdraví člověka.

Výkon trestu zákazu držení a chovu zvířat je upraven v ošklivě označeném ustanovení „§ 350aa“ trestního řádu (dále též „TŘ“). Kontrolu výkonu tohoto trestu provádí netypicky krajská veterinární správa (§ 355ab TŘ).

Podrobněji k hodnocení této novely srov. článek profesora Jelínka s názvem „K nové trestněprávní ochraně zvířat aneb trefit kozla“, který vyšel v Bulletinu advokacie č. 6/2020, str. 46–50.⁵

1.3. Další změny v oblasti trestání

Kromě zavedení **nového druhu trestu zákazu držení a chovu zvířat** s účinností od 1. června 2020, došlo s účinností od 1. října 2020 i k dalším významným změnám v oblasti trestání, provedeným zákonem č. 333/2020 Sb.

Touto novelou došlo ke změně § 58 TZ o mimořádném snížení trestu odnětí svobody, podle nějž je nově možné využít tento institut v případě ukládání trestu rozsudkem, jímž se schvaluje dohoda o vině a trestu (§ 58 odst. 3 TZ), nebo v případě tzv. prohlášení viny [§ 58 odst. 2 písm. b) TZ]. K novému institutu prohlášení viny srov. níže v pojednání o změnách trestního práva procesního.

Doznání pachatele je již explicitně uvedeno jako **polehčující okolnost** [§ 41 písm. l) TZ].

Dále se mění ustanovení § 65 odst. 2 TZ, upravující **možnost přeměny trestu** obecně prospěšných prací. Jedná se o návrat k právnímu stavu účinnému před 1. prosincem 2011. V současné době již tedy opět není možné přeměňovat tento druh alternativního trestu na jiné alternativní tresty.

Další změny se týkají zejména **výkonu peněžitého trestu** (§ 69 TZ). Zde se institut náhradního trestu odnětí svobody nahrazuje institutem přeměny nezaplaceného peněžitého trestu v trest odnětí svobody podle zákonem stanoveného přepočtu. Zrušuje se (jako u trestu obecně prospěšných prací) možnost přeměny peněžitého trestu v jiné alternativní tresty. Změna se dotýká i zahrazení odsouzení. Peněžitého trestu a jeho výkonu se týká i změna v oblasti procesní, kde se zejména prodlužují lhůty pro placení peněžitého trestu (srov. § 341 a násl. TŘ).

Novelou provedenou zákonem č. 333/2020 Sb. došlo i k modifikaci ustanovení § 88 odst. 1 TZ, které upravuje **podmíněné propuštění** z výkonu trestu odnětí svobody.

---

⁵ Dne 19. října 2020 dostupný rovněž online na: <https://advokatnidenik.cz/2020/08/19/k-nove-trestnepravni-ochrane-zvirat-aneb-trefit-kozla/>.

1.4. Vymezení pojmu „vysoce nebezpečná látka“

V souvislosti se změnou zákona č. 19/1997 Sb., o některých opatřeních souvisejících se zákazem chemických zbraní (novela provedená zákonem č. 336/2020 Sb.) dochází s účinností od 1. ledna 2021 **k zavedení nového výkladového ustanovení v § 281a TZ**, které pro potřeby trestního zákoníku vymezuje odkazem na Úmluvu o zákazu vývoje, výroby, hromadění zásob a použití chemických zbraní a o jejich zničení, co se pro účely trestního zákoníku rozumí tzv. vysoce nebezpečnou látkou (k tomu srov. zejména trestný čin nedovolené výroby a držení radioaktivní látky a vysoce nebezpečné látky podle § 281 TZ).

2. Změny v oblasti trestního práva procesního

Ačkoli původní vládní návrh, který byl schválen jako zákon č. 333/2020 Sb., nepočítal s významnými změnami koncepce řízení před soudem prvního stupně, díky poslanecké iniciativě byly do této novely zařazeny právě pasáže vycházející z textu vytvořeného v rámci prací na novém trestním řádu, jež představují významný zásah do současného stavu. Nakolik bude tento neorganický zásah prospěšný či nikoliv, ukáže již v blízké době praxe.

2.1. Vyjádření obhajoby k obžalobě a posílení institutu dohody o vině a trestu

Nejpodstatnější změny, které se dotýkají samotného počátku řízení před soudem prvního stupně, jsou obsaženy ve změnách § 196 a § 206 TŘ a zejména v nových ustanoveních § 206a, § 206b, § 206c a § 206d TŘ. Zákonodárce tak zavádí **nové prvky, pokud jde o možnost vyjádření obhajoby k podané obžalobě** na počátku řízení před soudem prvního stupně, a posiluje **význam dohody o vině a trestu**.

Nadále zůstává v platnosti, že o podání obžaloby jsou obviněný a jeho obhájce ze strany státního zástupce pouze vyrozuměni, tedy opis obžaloby jim zasílán není (srov. § 176 odst. 1 TŘ). Tento úkon činí až předseda senátu při přípravě hlavního líčení (srov. § 196 odst. 1 TŘ).

Nově ovšem předseda senátu spolu s doručením obžaloby bude upozorňovat obžalovaného, že **má právo se vyjádřit ke skutečnostem uvedeným v obžalobě** (srov. § 196 odst. 2 TŘ), přičemž trestní řád příkladně vypočítává, že jde o to, zda se obžalovaný **cítí být vinen**, zda má **zájem uzavřít se státním zástupcem dohodu o vině a trestu**, zda **chce** v hlavním líčení **prohlásit svou vinu**, zda **souhlasí s popisem skutku, jeho právní kvalifikací a navrhovanými sankcemi** a konečně zda některé skutečnosti považuje za **nesporné**. Jedná se o osobní právo, nikoli povinnost obviněného, kterou realizuje v písemné formě. Pro takové vyjádření má předseda senátu podle trestního řádu stanovit lhůtu (§ 192 odst. 2 TŘ), ačkoli právo vyjádřit se k obžalobě má obviněný nově i na počátku hlavního líčení (srov. dále).

Spolu s upozorněním obžalovaného na možnost vyjádřit se k obžalobě má předseda senátu **povinnost poučit obžalovaného o následcích spojených s jeho vyjádřením** (srov. § 196 odst. 3 TŘ), zároveň jej poučí o tom, že toto vyjádření, vyjma doznání nebo prohlášení viny, za něj může učinit jeho obhájce.

Nový § 206a TŘ pak stanoví, že **po přednesení obžaloby a vyjádření poškozeného vyzve předseda senátu obžalovaného, aby se vyjádřil ke skutečnostem uvedeným v obžalobě**, přitom jej musí znovu poučit o důsledcích takového vyjádření. V případě, že se obžalovaný již

vyjádřil po doručení obžaloby, předseda senátu se jej dotáže, zda na svém vyjádření setrvává nebo jej chce nějakým způsobem změnit. Vyjádření podle § 206a má na rozdíl od vyjádření podle § 196 odst. 2 TŘ **ústní formu**. I toto vyjádření může za obžalovaného učinit jeho obhájce, a to s výjimkou doznání nebo prohlášení viny.

Nové ustanovení **§ 206b TŘ** apeluje na větší uplatnění institutu dohody o vině a trestu. Pokud nedojde ke sjednání nebo schválení dohody o vině a trestu, pokračuje soud v hlavním líčení na základě obžaloby (§ 206b odst. 4 TŘ), přičemž v takovém případě se k sjednané dohodě o vině a trestu, včetně prohlášení viny obžalovaného učiněného pro účely jejího sjednání, nepřihlíží, ledaže obžalovaný požádá o to, aby takové prohlášení bylo posouzeno jako prohlášení viny podle **§ 206c TŘ** (§ 206b odst. 4 TŘ).

Soud takové prohlášení buď přijme, anebo nepřijme. Nepřijmout může prohlášení viny tehdy, když takový postup nepovažuje vzhledem k okolnostem případu a prohlášení stran za vhodný. Nesmí přijmout prohlášení viny v případě, že není v souladu se zjištěným skutkovým stavem nebo zjistí-li, že v předchozím řízení došlo k závažnému porušení práv obviněného (§ 206c odst. 5 TŘ). K nepřijatému prohlášení viny soud nepřihlíží (§ 206c odst. 8 TŘ). V případě, že soud přijme prohlášení viny, usnesením zároveň rozhodne, že se dokazování v rozsahu tohoto prohlášení neprovede (§ 206c odst. 6 TŘ). Soudem přijaté prohlášení viny nelze odvolat a skutečnosti v něm uvedené nelze napadat opravným prostředkem (§ 206c odst. 7 TŘ).

Institut prohlášení viny představuje podobně jako institut dohody o vině a trestu **výjimku ze zásady materiální pravdy**. Navíc jde o výjimku z práva na dvouinstanční trestní řízení.

Výjimkou ze zásady materiální pravdy je i **institut nesporných skutečností**. Pokud se na nich státní zástupce a obviněný shodnou a není závažného důvodu o nich pochybovat, může soud rozhodnout o tom, že se upouští od jejich dokazování (§ 206d TŘ).

Touto novelou tak bezpochyby došlo k pozitivnímu posílení prvků kontradiktornosti, přičemž je zřejmé, že zákonodárce tlačí na zvýšení aktivity stran trestního řízení, což je jistě prospěšné. Domnívám se však, že provedené změny nejsou zcela koncepční a promyšlené. Z hlediska samotné kontradiktornosti pak je *de lege ferenda* nutné provést ještě kroky další. K této problematice srov. např. Galovcová, I. Uplatnění zásady kontradiktornosti při dokazování v trestním konání. In: Jelínek, J. a kol. Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces. Praha: Nakladatelství Leges, 2018, str. 128–138, Pelc, V. Kontradiktornost – realita nebo chiméra českého trestního procesu? In: Jelínek, J. a kol. Ochrana základních práv a svobod v trestním řízení. Praha: Leges, 2020, str. 46–56.

2.2. Další změny v trestním právu procesním účinné od 1. října 2020

Zákonem č. 333/2020 Sb. došlo s účinností od 1. října 2020 i k dalším dílčím změnám trestního řádu, které by neměly uniknout pozornosti.

Došlo k **doplnění ustanovení § 92 TŘ o výslechu obviněného**, do nějž byl vložen nový odstavec 2, podle nějž je nutné se při výslechu obviněného dotázat na jeho osobní, rodinné, majetkové a další poměry s ohledem na budoucí možné stanovení druhu trestu a jeho výměry.

Další významnou změnou je, že se **rozšiřují povinné náležitosti obžaloby**, která musí nově obsahovat návrh na uložení trestu s uvedením jeho druhu a výměry nebo návrh na upuštění od potrestání. V případě, že je navrhován některý z majetkových trestů (peněžitý trest, trest

propadnutí věci nebo trest propadnutí majetku), uvede se, zda a jaké věci byly zajištěny pro účely jeho výkonu [§ 177 písm. d) TŘ].

Doplněno bylo i ustanovení § 178a TŘ o **spolupracujícím obviněném**, což reaguje na situace, které v praxi nastávají. Nový odstavec 4 stanoví, že pokud trestní stíhání spolupracujícího obviněného skončí dříve než trestní stíhání ostatních osob za zločin, k jehož objasnění se zavázal, vztahují se jeho povinnosti setrvat na svém doznání a dodržet své závazky i nadále v trestním řízení proti těmto dalším osobám. V opačném případě lze povolit obnovu řízení v neprospěch spolupracujícího obviněného (srov. § 178a odst. 4 TŘ).

Výslovně též bylo zakotveno, že stát hradí i **náklady na zvoleného zmocněnce poškozeného**, který má nárok na právní pomoc bezplatnou nebo za sníženou odměnu, a že tyto náklady stát následně zásadně uloží k náhradě odsouzenému. To bylo doposud dovozováno jen analogicky aplikační praxí, nejčastěji se to týká zvláště zranitelných obětí (§ 51a odst. 4, odst. 7, § 151 odst. 6, § 154 odst. 3, § 155 odst. 5 TŘ).

V Praze dne 20. října 2020

JUDr. Vladimír Pelc, Ph.D.
odborný asistent a tajemník katedry trestního práva PF UK